

Правові засади адміністративно-правового забезпечення мобілізаційної підготовки та мобілізації в Україні

*Шевчук Юрій Андрійович*¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.04.2024	Право	342.951: 351.82

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12720622>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Стаття спрямована на розкриття сутності адміністративно-правових засад забезпечення мобілізаційної підготовки та мобілізації в Україні в період російської агресії, її правової регламентації, законодавчого закріплення та управлінського впливу на загальне формування обороноздатності держави.

Проаналізовано українське законодавство в умовах розв'язання російсько-української війни, починаючи з 2014 року і до повномасштабного вторгнення, а також роль органів публічної влади у формуванні та розвитку мобілізаційної політики в Україні та створення більш сприятливих умов для захисту територіальної цілісності держави у наш час.

З метою дотримання чіткого курсу на підтримку політичного розвитку у сфері забезпечення мобілізаційної підготовки та мобілізації визначено ряд нормативно-правових актів, що встановлюють правові положення, основні принципи реалізації державної мобілізаційної політики, а також ключові напрямки, які повинно враховувати органи публічного управління з питань мобілізації.

Доведено, що за час проведення часткової мобілізації в Україні, коли цілісність та недоторканність нашої держави опинилися під загрозою, виникла значна кількість проблем та недоліків у адміністративно-правовому забезпеченні цієї сфери, які негативно впливають на проведення мобілізаційних заходів.

Окреслено проблеми діяльності територіальних центрів комплектації та соціальної підтримки як органів військового управління, що забезпечують виконання законодавства з питань військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації. Акцентована увага на удосконаленні процесу реформування законодавства у сфері мобілізаційного процесу і доведення його до аналогів країн Європейського Союзу та стандартів НАТО.

Ключові слова: адміністративно-правові засади, забезпечення, мобілізаційна підготовка, мобілізація, російсько-українська війна, російська агресія, обороноздатність.

¹ аспірант Львівського державного університету внутрішніх справ

Legal principles of administrative and legal security of mobilization training and mobilization in Ukraine

Annotation. The article aims to uncover the essence of the administrative and legal foundations for ensuring mobilization preparedness and mobilization in Ukraine during the period of Russian aggression, its legal regulation, legislative consolidation, and managerial impact on the overall formation of the state's defense capability.

Ukrainian legislation in the context of the conflict initiated by the Russian aggressor, starting from 2014 and up to the full-scale war, is analyzed, along with the role of public authorities in the formation and development of mobilization policy in Ukraine and the creation of more favorable conditions for protecting the territorial integrity of the state in our time.

In order to adhere to a clear course of supporting political development in the field of mobilization preparedness and mobilization, a number of normative legal acts are identified that establish legal provisions, the main principles of implementing state mobilization policy, as well as key directions that public administration bodies should consider regarding mobilization.

It is proven that during the partial mobilization in Ukraine, when the integrity and inviolability of our state were under threat, a significant number of problems and shortcomings in the administrative and legal support of this area arose, negatively affecting the conduct of mobilization activities.

The problems of the activities of territorial recruitment and social support centers as military management bodies responsible for implementing legislation on military duty and service, mobilization preparedness, and mobilization are outlined. Attention is focused on improving the process of legislative reform in the field of mobilization policy and bringing it up to the standards of the European Union countries and NATO standards.

Key words: administrative and legal principles, support, mobilization preparation, mobilization, Russian-Ukrainian war, Russian aggression, defense capability.

Вступ

Постановка проблеми. Вже більш ніж десять років як Україна воює з росією, наслідком якої є велика кількість втрат серед населення, військовослужбовців та жахливе руйнування критичної інфраструктури. Анексія Криму та протиправне приєднання, з порушенням норм міжнародного права, до російської федерації Луганської, Донецької, частини Запорізької та Херсонської областей зводить всі потуги України та світової спільноти з виведенням російських військ з території України до невирішеного питання.

Не зважаючи на те, що для протидії російській агресії, захисту територіальної цілісності, суверенітету України та зміцнення Збройних Сил України (далі – ЗСУ) українське керівництво останніми роками, за підтримкою зарубіжних партнерів та країн НАТО, намагається удосконалити законодавство у сфері оборонної діяльності та насамперед мобілізаційної підготовки та мобілізації, проте, наукові дослідження загальнотеоретичних і практичних проблем урегулювання вказаних норм потребують подальшого ефективного вирішення.

Метою статті є дослідження особливостей врегулювання адміністративно-правових засад забезпечення мобілізаційної підготовки та мобілізації в Україні, визначення її проблематики та вирішення завдань щодо їх вдосконалення.

Аналіз дослідження проблеми. Забезпечення мобілізації в Україні нині є предметом для обговорення в роботах вітчизняних науковців. Проблема ця знаходить своє відображення у різних аспектах в публікаціях вітчизняних дослідників, серед яких можна відзначити праці Б. Андресюка, В. Богдановича, В. Братковського, П. Богуцького,

Ю. Кириченко, О. Комісарова, О. Корнієнка, С. Полторака, М. Туркота, О. Устименка, Ю. Шемшученка та інших. У їх дослідженнях основний акцент робиться на аспектах правового регулювання мобілізації, як важливої складової механізму державного управління у сфері оборони. У зв'язку з сучасними умовами війни в Україні, викликані агресією РФ, стає необхідним пошук нових засобів регулювання мобілізаційної підготовки та мобілізації, що робить дане дослідження актуальним.

Результати

Виклад основного матеріалу. У захисті прав, законних інтересів громадян та належної їх поведінки в державі, органи публічного управління відповідно до Конституції та чинного законодавства, за допомогою засобів адміністративно-правового забезпечення, спрямовують свою діяльність на врегулювання правових відносин у цій сфері.

На жаль, і досі загально визнане трактування поняття «адміністративно-правове забезпечення», так само як і «правове забезпечення» і «правове регулювання» недостатньо досліджене та врегульоване.

Так, у Великому тлумачному словнику сучасної української мови правове забезпечення з позиції статичного аспекту розглядається як «сукупність правових норм, що регламентують правові взаємини та юридичний статус» [1, с. 375]. Я. В. Лазур правове забезпечення як діяльнісний аспект трактує його як «здійснюване державою за допомогою правових норм, приписів і сукупності засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона, реалізація і розвиток» [2, с. 392].

Однак, на нашу думку, вказані визначення за своєю сутністю є однобічними і несприятливими. На підтвердження вказаному нам імпонує трактування О. М. Дручека, яке вказує, що «...ігнорування двоєдиної сутності поняття «забезпечення» (як процесу і як стану) у деяких визначеннях правового забезпечення становить і сукупність гарантій, котре є його статичною складовою, і процес, діяльність зі створення умов, необхідних для реалізації прав [3, с. 124].

Також важливим концептуальним значенням у з'ясуванні цього питання є бачення І. О. Ієрусалімової, яка зазначає, що вказане забезпечення становить «...повноту регулювання за допомогою норм адміністративного права суспільних відносин, що виникають для та в процесі їхньої реалізації, а також надання за допомогою цих норм відповідних гарантій, які разом з іншими правовими та неправовими гарантіями створюють стійку систему можливостей користування правовими цінностями в державі» [4].

Таким чином, ми схилиємося до такого визначення адміністративно-правового забезпечення мобілізаційної підготовки та мобілізації в Україні, яке слід розуміти як адміністративно-правову основу мобілізаційної підготовки та мобілізації в Україні в процесі діяльності компетентних органів публічної влади та управління, спрямовану на формування, використання й удосконалення цієї основи з метою створення оптимальних умов щодо її охорони за допомогою адміністративно-деліктних та кримінально-правових норм.

Ми вважаємо, спираючись на практику адміністративно-правового забезпечення мобілізаційної підготовки та мобілізації, що вона здійснюється на загальнодержавному та місцевому рівнях.

Характеризуючи загальнодержавний рівень адміністративно-правового забезпечення мобілізаційної підготовки та мобілізації, стаття 65 Конституції України вказує, що «Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України» [5]. У пункті 31

частини 1 статті 85 Основного Закону України зазначено, що законодавчий орган нашої держави наділений повноваженнями щодо затвердження протягом двох днів з моменту звернення Президента України указів про загальну або часткову мобілізацію населення. І який вказує О. Кириченко, основною ознакою конституційних законів є те, що вони вносять зміни та доповнення до Конституції України. На відміну від конституційних законів України, органічні закони деталізують і конкретизують норми Конституції, а не змінюють її [6].

Одним із основних Законів України, який встановлює правові основи мобілізаційної підготовки та мобілізації в Україні, визначає засади організації цієї роботи, повноваження органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, а також обов'язки підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, повноваження і відповідальність посадових осіб та обов'язки громадян щодо здійснення мобілізаційних заходів виступає Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21 жовтня 1993 року № 3543-XII (далі - Закон) [7].

Так, відповідно до статті 11 Закону до повноважень, визначених Конституцією України, Президент України:

- здійснює загальне керівництво у сфері мобілізаційної підготовки та мобілізації держави;
- визначає мету, завдання, вид, обсяги, порядок і строки проведення мобілізаційної підготовки та мобілізації;
- забезпечує через Раду національної безпеки і оборони України координацію діяльності органів виконавчої влади, інших державних органів, Збройних Сил України, інших військових формувань у сфері мобілізаційної підготовки та мобілізації;
- визначає структуру та затверджує мобілізаційний план України на особливий період, Положення про мобілізаційну підготовку Збройних Сил України, інших військових формувань, Положення про порядок проведення мобілізації в Україні;
- надає (позбавляє) право на звільнення від призову на військову службу в разі мобілізації та у воєнний час громадянам або окремим категоріям громадян;
- визначає порядок оголошення мобілізації;
- приймає рішення про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях, про загальну або часткову мобілізацію та про демобілізацію із внесенням їх на затвердження Верховною Радою України;
- встановлює режим роботи органів державної влади, інших державних органів під час мобілізації та у воєнний час;
- видає акти з питань мобілізаційної підготовки та мобілізації [6].

Не менш важливим органом у адміністративно-правовому забезпеченні мобілізаційної підготовки та мобілізації виступає Кабінет Міністрів України, який відповідно до Закону приймає рішення щодо:

- здійснення заходів з організації забезпечення мобілізаційної підготовки та мобілізації в Україні в межах своїх повноважень, видання актів з цих питань;
- організації розроблення проекту мобілізаційного плану України на особливий період та подання його на затвердження Президенту України;
- організації наукового, методологічного, методичного та інформаційного забезпечення мобілізаційної підготовки та мобілізації;
- розроблення проектних актів, які мають бути введені в дію під час мобілізації та у воєнний час;
- затвердження Положення про мобілізаційну підготовку національної економіки України;

- визначення і затвердження основних показників мобілізаційного плану національної економіки та мобілізаційні завдання (замовлення) центральним і місцевим органам виконавчої влади, іншим державним органам, Раді міністрів Автономної Республіки Крим на особливий період;
- визначення джерела і порядок фінансування заходів мобілізаційної підготовки та мобілізації;
- створення мобілізаційного резерву матеріально-технічних і сировинних ресурсів;
- встановлення порядку розбронювання матеріальних цінностей мобілізаційного резерву, а також порядку їх відпуску в особливий період;
- встановлення порядку створення, розвитку, утримання, передачі, ліквідації і реалізації мобілізаційних потужностей;
- організації роботи, пов'язаної із створенням страхового фонду документації на продукцію мобілізаційного та оборонного призначення;
- розроблення проектів довготермінових державних програм формування страхового фонду документації на продукцію мобілізаційного та оборонного призначення;
- погодження довготермінових та річних програм мобілізаційної підготовки державних органів, Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя та ряд інших важливих заходів щодо удосконалення мобілізаційного процесу в Україні [7].

У адміністративно-правовому забезпеченні мобілізаційної підготовки та мобілізації не можна також обійти Закон України «Про оборону України» від 06 грудня 1991 р. № 1932-ХІІ., в якому у пункті 5 частини 1 статті 3 вказано на «...розвиток, підготовку і підтримання на належному рівні боєздатності, бойової та мобілізаційної готовності до оборони держави, планування їх застосування». Також, крім повноважень у сфері оборони визначено число питань мобілізаційної підготовки та мобілізації віднесених до повноваження Кабінету Міністрів України та інших компетентних органів публічного управління (статті 9-15 Закону), а також визначено завдання підприємствам, установам та організаціям і обов'язки їх посадових осіб у сфері оборони (в тому числі мобілізаційної підготовки та мобілізації) (стаття 16) [8].

До основних законодавчих актів, що регулюють правові відносини у сфері мобілізаційної підготовки та мобілізації відноситься Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу», Закон України «Про альтернативну (невійськову) службу», Закон України «Про національну безпеку України».

Так, у частині 3 статті 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25 березня 1992 року № 2232-ХІІ вказується, що військовий обов'язок включає: підготовку громадян до військової служби; взяття громадян на військовий облік; прийняття в добровільному порядку (за контрактом) та призов (направлення) на військову службу; проходження військової служби; виконання військового обов'язку в запасі; проходження служби у військовому резерві; дотримання правил військового обліку. Частина 6 статті 2 цього ж Закону, зазначає, що одним із видів військової служби в Україні є «військова служба за призовом під час мобілізації, на особливий період». Відповідно до частини 1 статті 14 Закону «Взяття громадян України на військовий облік призовників проводиться з метою визначення наявних людських ресурсів, ступеня їх придатності до військової служби, встановлення освітнього рівня, здобутої спеціальності або професії, рівня фізичної підготовки, вивчення особистих якостей. А частина 2 статті 14 Закону визначає, що «Взяття громадян України на військовий облік призовників здійснюється у районних (міських) територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки за місцем проживання» [9].

Закон України «Про альтернативну (невійськову) службу» від 12 грудня 1991 року № 1975-XII визначає організаційно-правові засади альтернативної (невійськової) служби, якою відповідно до Конституції України має бути замінене виконання військового обов'язку, якщо його виконання суперечить релігійним переконанням громадянина. Відповідно до частини 1 статті 13 цього Закону «Громадяни проходять альтернативну службу переважно в межах населеного пункту за місцем проживання або у місцевості, звідки вони мають можливість щоденно повертатися до місця проживання» [10]. Проте, незважаючи на те, що надання відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації віруючим громадянам, які перебувають на військовому обліку військовозобов'язаних, законом не передбачено, а також порядок направлення та проходження служби під час мобілізації в умовах воєнного або надзвичайного станів віруючих громадян Законом України «Про альтернативну (невійськову) службу» не визначено. Однак у рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду за позовом ОСОБА_1 до Президента України Зеленського Володимира Олександровича від 25 вересня 2023 року вказано, що в період дії воєнного стану та згідно Указів Президента України від 24.02.2022 року N 64/2022 та N 65/2022, *не обмежуються конституційні права та свободи людини та громадянина, передбачені ч. 4 ст. 35 Конституції України*, згідно якої у разі якщо виконання військового обов'язку суперечить релігійним переконанням громадянина, виконання цього обов'язку має бути замінене альтернативною (невійськовою) службою. Суд зазначає, що ч. 4 ст. 35 Конституції України не встановлює заміну альтернативної (невійськової) служби лише строковою військовою службою. З системного аналізу цієї норми Конституції України вбачається, що заміна альтернативною (невійськовою) службою здійснюється всіх видів військової служби, у тому числі під час воєнного стану *(в особливий період)*².

Стаття 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII надає право військовим адміністраціям (в разі утворення) під час проведення мобілізації та в умовах дії правового режиму воєнного стану в межах адміністративно-територіальної одиниці:

- координувати та спрямовувати діяльність органів та підрозділів, що входять до системи поліції, Служби безпеки України, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, закладів охорони здоров'я стосовно виконання заходів мобілізації» (частина 1 статті 15 Закону);

- забезпечувати організацію призову громадян на військову службу за призовом осіб офіцерського складу та альтернативну (невійськову) службу, направляти для проходження базової військової служби, підготовки молоді до військової служби; сприяти в організації навчальних (перевірочних) та спеціальних військових зборів... (пункт 18 частина 2 статті 15 Закону);
- забезпечувати на території відповідних населених пунктів ведення персонально-первинного військового обліку призовників, військовозобов'язаних і резервістів, забезпечувати бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час, надавати звітності з цих питань (пункт 19 частина 2 статті 15 Закону);
- організовувати та здійснювати заходи, пов'язаних із мобілізаційною підготовкою, мобілізацією, демобілізацією та цивільним захистом (пункт 20 частина 2 статті 15 Закону);

² Рішення Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 25 вересня 2023 року. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/113802577?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=jl01&_ga=2.1283828.415180486.1719905582-387945700.1643029537#_gl=1*139beop*gcl_au*MTc5MDg4MTU1My4xNzE4MTcxNTAx

- здійснювати під час мобілізації в установленому порядку своєчасного оповіщення і забезпечення прибуття громадян, які залучаються до виконання обов'язку щодо мобілізації тощо [11].

У зв'язку з російською агресією в Україні, особливої актуальності у сфері військової мобілізації набувають такі нормативно-правові акти як:

- Закон України від 11 квітня 2024 року № 3633-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку», яким встановлюються нові обов'язки для військовозобов'язаних і заходи впливу в разі їхнього невиконання, а також для представників територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки при врученні повісток [12].
- Закон України від 30 травня 2023 року № 3127-IX «Про внесення змін до Закону України "Про військовий обов'язок і військову службу"», який передбачає зниження граничного віку перебування громадян на військовому обліку призовників з 27 до 25 років. Закон набрав чинності з 04 квітня 2024 року [13]

Останнім часом, предметом для широкого обговорення української спільноти став проблематичний Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» від 11 квітня 2024 року N 3633-IX, який вступе в законну силу 16 липня 2024 року. Цим Законом зобов'язано громадян чоловічої статі від 18 до 60 років протягом 60 днів з дня набрання чинності цим Законом стати на військовий облік військовозобов'язаних у територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки за своїм місцем проживання, уточнити адресу проживання, номери засобів зв'язку, адреси електронної пошти (за наявності електронної пошти) та інші персональні дані. А громадяни України, які були зняті з військового обліку у зв'язку із вибуттям за межі України на строк більше трьох місяців, *зобов'язані протягом 30 днів з дати набрання чинності постановою Кабінету Міністрів України, що визначає особливості ведення військового обліку громадян України, які постійно або тимчасово перебувають за кордоном, стати на військовий облік* громадян України. Також у Законі прописані норми щодо базової загальновійськової підготовки для громадян, які здобувають вищу освіту та громадян, які планують вступити вперше на державну службу, службу в органах місцевого самоврядування, зайняти посади в органах прокуратури тощо [12]. І як зазначає радник керівника Офісу президента Михайло Подоляк «Закон про мобілізацію працює, українське суспільство на багато більш усвідомлене, ніж може здатися на перший погляд. Воно приймає для себе тяжке рішення і все ж таки мобілізація проходить непогано» [14].

Крім того, у першому читанні було ухвалено ще один законопроект №11079-1 – «Мобілізація засуджених в Україні». Документ пропонує мобілізувати на добровільній основі тих, хто відповідає вимогам служби в окремих спеціалізованих підрозділах і військових частинах. Не зможуть до ЗСУ приєднатися засуджені за злочини проти нацбезпеки України, вбивство двох або більше осіб, а також за сексуальне насильство і смертельне п'яне ДТП [15].

Аналізуючи організаційно-правову діяльність органів публічної влади у сфері мобілізаційної підготовки та мобілізації в Україні, окремо слід вказати на роль Ради національної безпеки та оборони (далі - РНБО). Згідно абзацу 11 п. 1 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України», РНБО розробляє та розглядає на своїх засіданнях питання, які відповідно до Конституції та законів України, Стратегії національної безпеки України, Воєнної доктрини України належать до сфери національної безпеки і оборони, та подає пропозиції Президентові України, приймає рішення щодо питань оголошення стану війни, загальної або часткової мобілізації [16]. Проте, не зважаючи на те, що РНБО не входить до жодної з гілок влади, враховуючи її

склад, який на чолі Президента України складається із силових структур органів державної влади, як вважає Ю.О. Полякова, цей державний орган «здатний линути на ефективність управління фронтом під час триваючої війни» [17].

В адміністративно-правовому забезпеченні мобілізаційної підготовки та мобілізації в Україні належне місце визначено кодифікованими актами як основи певної галузі права, які встановлюють міру відповідальності за вчинення протиправного, суспільно небезпечного діяння у зазначеній сфері. Такими кодифікованими актами є Кримінальний кодекс України (далі – КК України) та Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП).

У КК України за вчинення злочинів за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію зосереджено такі норми:

- Ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу (стаття 335 КК України) - карається обмеженням волі на строк до трьох років [18];
- Ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період (стаття 336 КК України), за порушення якої настає відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк від двох до п'яти років [18];
- ухилення від проходження служби цивільного захисту в особливий період чи у разі проведення цільової мобілізації (стаття 336-1 КК України). Санкція статті передбачає позбавлення волі на строк від двох до п'яти років [18];
- Ухилення від прийняття на військову службу за контрактом (стаття 336-2 КК України), за порушення якої настає відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років [18];
- Ухилення від військового обліку або навчальних (спеціальних) зборів (стаття 337 КК України), норми якої складаються з двох частин:

а) Ухилення призовника, військовозобов'язаного, резервіста від військового обліку після попередження, зробленого відповідним керівником територіального центру комплектування та соціальної підтримки, керівниками відповідних органів Служби безпеки України, відповідних підрозділів Служби зовнішньої розвідки України (частина 1 стаття 337 КК України), - карається штрафом від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до одного року;

б) Ухилення військовозобов'язаного, резервіста від навчальних (спеціальних) зборів (частина 2 стаття 337 КК України), - карається штрафом від п'ятисот до семисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років [18].

Характеризуючи КУпАП, у якому вказані такі норми, які пов'язані з порушенням законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію:

- Порушення призовниками, військовозобов'язаними, резервістами правил військового обліку (стаття 210 КУпАП), норма якого складається з двох частин:

а) Порушення призовниками, військовозобов'язаними, резервістами правил військового обліку (частина 1 статті 210 КУпАП) - настає відповідальність у вигляді накладення штрафу від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

б) Вчинення дій, передбачених частиною першою цієї статті, в особливий період (частина 2 статті 210 КУпАП) - тягне за собою накладення штрафу від однієї тисячі до однієї тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [19];

- Порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію (стаття 210-1- КУпАП), норма якого складається з трьох частин:

а) Порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію - тягне за собою накладення штрафу на громадян від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб та громадських об'єднань - від однієї тисячі до однієї тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (частина 1 статті 210-1- КУпАП);

б) Повторне протягом року вчинення порушення, передбаченого частиною першою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, - тягне за собою накладення штрафу на громадян від п'ятисот до семисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб та громадських об'єднань - від однієї тисячі п'ятисот до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (частина 2 статті 210-1- КУпАП) [19];

в) Вчинення дій, передбачених частиною першою цієї статті, в особливий період - тягне за собою накладення штрафу на громадян від однієї тисячі до однієї тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб та громадських об'єднань - від двох тисяч до трьох тисяч п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (частина 3 статті 210-1- КУпАП) [19].

- Зіпсуття військово-облікових документів чи втрата їх з необережності (стаття 211КУпАП).

а) Зіпсуття або недбале зберігання призовниками, військовозобов'язаними і резервістами військово-облікових документів (посвідчень про приписку до призовних дільниць, військових квитків, тимчасових посвідчень військовозобов'язаних), яке спричинило їх втрату, - тягнуть за собою накладення штрафу від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (частина 1 статті 211 КУпАП);

б) Повторне протягом року вчинення порушення з числа передбачених частиною першою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, а також вчинення такого порушення в особливий період - тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (частина 2 статті 211 КУпАП) [19].

Важливо також при дослідженні нормативно-правових актів про мобілізаційну підготовку та мобілізацію звернути увагу на укази та розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, а також на акти центральних органів виконавчої влади та місцевих органів законодавчої та виконавчої влади.

Характеризуючи правове забезпечення мобілізаційної підготовки та мобілізації в Україні, правове регулювання яких здійснюється шляхом виданих Президентом України, посилаючись на ч. 5 ст. 4 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» слід вказати, що «вид, обсяги, порядок і строк проведення мобілізації визначаються Президентом України в рішенні про її проведення» [7]. До вказаних нормативно-правових актів слід віднести: Указ Президента України «Про загальну мобілізацію» від 24 лютого 2022 року № 65/2022 [20] та Указ Президента України «Про звільнення в запас військовослужбовців строкової військової служби» від 7 березня 2024 року № 149/2024 року [21].

Не менш вагомими за своїм змістом та значимістю у сфері мобілізації виступають нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України (далі - КМУ). Відповідно до ч. 1 ст. 49 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» «Кабінет Міністрів України на основі та на виконання Конституції і законів України, актів Президента України, постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, видає

обов'язкові для виконання акти – постанови і розпорядження» [22]. Тому на відміну від актів Верховної Ради України та Президента України із сфери військової мобілізації, аналогічні нормативно-правові акти КМУ, які наділені виконавчо-розпорядчими повноваженнями, спрямовані на реалізацію основних положень мобілізаційної підготовки та мобілізації, закладених в законах та постановах Верховної Ради України та Указах та розпорядженнях Президента України. На сьогодні як приклад до вказаної проблематики можна навести такі актуальні на сьогоднішній день нормативно-правові акти: постанову Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1487 «Про затвердження Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів» [23], а також постанову Кабінету Міністрів України від 16 травня 2024 р. № 560 «Про затвердження Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період» [24].

Наступними джерелами у адміністративно-правовому забезпеченні мобілізаційної підготовки та мобілізації виступають нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади, які за своєю підзаконною діяльністю наділені повноваженнями та компетентністю щодо прийняття рішень у формі положень, наказів, інструкцій, розпоряджень.

В умовах повномасштабної російської агресії, особливе місце серед всіх центральних органів виконавчої влади у мобілізаційній підготовці та мобілізації займає Міністерство оборони України, яке через головний орган військового управління - Генеральний штаб ЗСУ здійснює стратегічне планування застосування ЗСУ та визначення сил і засобів інших складових сил оборони, координації і контролю за виконанням завдань у сфері оборони органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та силами оборони у межах, визначених законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України [25].

Серед 153-х пунктів, покладених завдань у сфері мобілізації, Генеральний штаб ЗСУ:

31) бере участь у розробленні мобілізаційного плану держави, контролі стану мобілізаційної підготовки державних органів, органів місцевого самоврядування, галузей економіки, підприємств, установ, організацій усіх форм власності та виконання ними мобілізаційних завдань в особливий період;

31) розробляє проект мобілізаційного плану Збройних Сил та визначених складових сил оборони;

32) розробляє схеми мобілізаційного розгортання Збройних Сил та спеціальних формувань, призначених для передачі під час мобілізації до Збройних Сил, а також організовує розроблення схеми мобілізаційного розгортання інших військових формувань під час мобілізації;

33) організовує планування і здійснення методологічного, методичного та наукового забезпечення мобілізаційної підготовки Збройних Сил, інших військових формувань тощо [25].

Лева частка з організаційно-правового забезпечення мобілізаційної підготовки та мобілізації покладено на територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, які відповідно до Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки (далі ТЦК та ЦП) затвердженого постановою Уряду від 23 лютого 2022 р. № 154 (далі - Положення) є органами військового управління, що забезпечують виконання законодавства з питань військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації. На підставі частини 4 статті 3 Положення безпосереднє керівництво територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки і контроль за їх діяльністю здійснюють відповідні оперативні командування, а загальне - Командування Сухопутних військ Збройних Сил, яке узгоджує основні

питання діяльності територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки з відповідними структурними підрозділами Генерального штабу Збройних Сил та Міноборони [26].

Сьогодні щодо діяльності та адміністративно-правового забезпечення мобілізації підрозділами ТЦК та ЦП серед української спільноти можна почути неоднозначні думки. І всі вони зводяться до питання – наскільки, виходячи з Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» від 11 квітня 2024 року N 3633-IX, реальна можливість ТЦК та ЦП оптимально забезпечити повноцінну мобілізацію в Україні? Виходячи з оцінки експертів, а вони різні за своїм змістом, - хтось вказує на значні в законодавстві юридичні "прогалини", деякі вважають, що примусово мобілізовані навряд суттєво допоможуть армії, а хтось взагалі звертає увагу на загрозу просідання "економічного фронту" в тилу. Відповідаючи на ці запитання, голова парламентського комітету з нацбезпеки, оборони і розвідки Олександр Завітневич зазначив, що цей закон "зайшов до кожного в хату". На мою думку, ми намагалися зробити, щоб там був баланс... Оцінити повністю закон, думаю, можна буде трішки пізніше. По-перше, вийдуть всі постанови Кабінету міністрів, де вже буде розписано повноцінний механізм. Коли дописували закон, то міністерство оборони, Генштаб говорили, що це буде близько 50 постанов або змін до постанов. Зараз їх тільки до 20, здається, ухвалили [27].

Висновки

В статті доведено, що адміністративно-правове забезпечення мобілізаційною підготовкою та мобілізацією є однією з найважливіших завдань органів публічної влади, виконання яких спрямовано на реалізацію законодавства метою зміцнення обороноздатності держави. Роль нормативно-правових актів щодо врегулювання процесу проведення мобілізаційної підготовки та мобілізації, складно переоцінити, оскільки вони є тим визначальним чинником, відповідно до якого повинна бути побудована вся система управління у сфері мобілізації.

Проте, варто зазначити, що не зважаючи на часткове проведення реформування воєнної мобілізації, вона, з урахуванням російської агресії, потребує невідкладного зваженого та оптимального захисту прав та законних інтересів громадян в умовах воєнного стану з обов'язковим вирішенням проблем мобілізаційної підготовки та мобілізації.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
2. Лазур Я. В. Поняття, сутність та елементи адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у державному управлінні / Я. В. Лазур // Форум права. 2009. № 3. С. 392–398. URL: [http:// www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09ljvudu.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09ljvudu.pdf).
3. Дручек О. М. Поняття адміністративно-правового забезпечення прав, свобод та інтересів дитини органами внутрішніх справ України / О. М. Дручек // Форум права. 2013. № 2. С. 123 –128. URL: <http://forumprava.pp.ua/page-5.html>.
4. Ієрусалімова І. О. Механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Ієрусалімова Ірина Олександрівна. К., 2006. URL: <http://mydisser.com/ru/avtoref/view/16746.html>.

5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
6. Кириченко О. Поняття та значення органічних законів у системі законодавства України. Вісник Академії управління МВС. 2009. № 3. С. 97–98.
7. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21 жовтня 1993 року № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12/print>.
8. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.
9. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 року № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>.
10. Про альтернативну (невійськову) службу: Закон України від 12 грудня 1991 року № 1975-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1975-12#Text>.
11. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку: Закон України від 11 квітня 2024 року № 3633-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3633-20#Text>.
13. Про внесення змін до Закону України "Про військовий обов'язок і військову службу": Закон України від 30 травня 2023 року № 3127-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3127-IX#Text>.
14. "Бусифікація" триватиме: у Зеленського зробили резонансну заяву. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/busifikaciya-trivatime-u-zelenskogo-zrobili-rezonans-nu-zayavu-2609109.html>.
15. Новий закон про мобілізацію 2024: що зміниться з 18 травня для військовозобов'язаних. URL: <https://www.unian.ua/society/noviy-zakon-pro-mobilizaciyu-v-ukrajini-2024-shcho-vzhe-pracyuye-i-do-chogo-gotuvatisya-12628320.html>.
16. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80>.
17. Полякова Ю.О. Щодо правового статусу Ради національної безпеки і оборони України в системі захисту суверенітету і територіальної цілісності України. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 4. С. 61–64.
18. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
19. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07 грудня 1984 р. №8073-X. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
20. Про загальну мобілізацію: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 65/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65/2022#Text>.
21. Про звільнення в запас військовослужбовців строкової військової служби: Указ Президента України від 7 березня 2024 року № 149/2024 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/149/2024#Text>
22. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/794-18>.
23. Про затвердження Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів»: постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1487. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1487-2022-%D0%BF#Text>.

24. Про затвердження Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період: постанова Кабінету Міністрів України від 16 травня 2024 р. № 560. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/pro-zatverdzhennia-poriadku-provedennia-pryzovu-hromadi-an-na-viiskovu-sluzhbu-pid-chas-mobilizatsii-na-osoblyvui-period-560-160524>.
25. Про Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України: Указ Президента України від 30.01.2019 № 23/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/23/2019>.
26. Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки: постанова Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 154. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2022-%D0%BF#Text>
27. Олександр Завітневич: Люди ховаються, люди не хочуть йти служити. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c1ee0p4n4ppo>